

Wolfert van Borselen

Scholengroep voor openbaar onderwijs

Verslag van de bijeenkomst 'Slavernijverleden en Onderwijs' voor docenten

Datum: 22 april 2014

Locatie: Wolfert Tweetalig, Rotterdam

Aantekeningen: Wim Reijnierse

Uitwerking: Koert Sauer

Dit is een verslag van de bijeenkomst 'Slavernijverleden en Onderwijs' voor docenten die plaats vond in het kader van het Ketikoti Festival Rotterdam 2014. Het initiatief voor het Ketikoti Festival is afkomstig van de Rotterdamse stichting 'Gedeeld Verleden, Gedeelde Toekomst' die samen met partners het festival realiseert. De docentenbijeenkomst was de eerste activiteit van het festival en werd bezocht door een kleine 30 docenten en andere relevante professionals, vooral werkzaam binnen het voortgezet onderwijs en MBO in de regio Rotterdam.

- **Welkomstwoord en opening: Arnold Koot (locatiedirecteur).**

Belangrijkste quote: "Als je het verleden kent, dan ligt de toekomst voor je open. We doen het voor de kinderen." Arnold ondersteunt met zijn school dit initiatief van harte.

- **Introductie en toelichting op het programma: Koert Sauer (een van de organisatoren, dagvoorzitter en dj)**

Koert dankt in de eerste plaats de heer Koot en de Wolfert Tweetalig voor de geboden ondersteuning aan het initiatief om deze bijeenkomst te kunnen organiseren. Niet alleen om de ruimte ter beschikking te stellen, maar ook is er stevige secretariële ondersteuning ingezet vanuit de school en tevens neemt de school de catering van vanavond voor haar rekening. Deze bijeenkomst is de eerste activiteit in het kader van het Ketikoti viering dit jaar, de herdenking van de afschaffing van de slavernij wordt dit jaar breder en steviger opgepakt dan ooit in Rotterdam. Vorig jaar is het slavernijmonument onthuld, daarbij werd al de ambitie uitgesproken het onderwerp een betere plek in de samenleving te gaan geven. Er worden diverse activiteiten georganiseerd door Stichting Gedeeld Verleden, Gedeelde Toekomst (GVGT) in samenwerking met een groot aantal partners (organisaties en personen) op vrijwillige basis.

Het initiatief voor dit eerste onderdeel is van o.a. Wim Reijnierse (GVGT), Shery Apostel (docent Wolfert), Maike Drooduin en Koert Sauer (beiden op persoonlijke titel).

Bij de afronding van de introductie en toelichting op het programma laat Koert nog een LP zien die goed bij het onderwerp van vanavond past: 'Teacher, don't teach me no nonsense' van de Nigeriaanse muzikant Fela Kuti.

Vervolgens kondigt Koert twee sprekers aan: Prof. Dr. Alex van Stipriaan (specialisatie Geschiedenis van het Caraïbisch Gebied; verbonden aan de Erasmus Universiteit) en Aspha Bijnaar (Senior Onderzoeker en Projectleider Educatie o.a. bij het Ninsee te Amsterdam) die opvolgend na elkaar twee deelpresentaties verzorgen.

Inhoudelijke beschouwingen

1. Alex van Stipriaan vertelt zijn verhaal aan de hand van zijn presentatie 'Nederlands slavernijverleden in de klas'. De volgende zaken zijn vastgelegd tijdens zijn presentatie:

- Belangrijk voor het onderwijs is het Ninsee; deze organisatie beleeft momenteel een doorstart. Contactpersoon is Aspha Bijnaar, vanavond aanwezig.
- De vraag is: Wat zijn relevante elementen van geschiedenis en welke vragen kun je verwachten. Van metaniveau tot individueel niveau.
- Geschiedenis was wit/mono perspectief. Het moet nu gaan om een "meerstemmig verhaal".
- Slavernij, bekeken vanuit politiek-economisch én sociaal-cultureel perspectief. Een voorbeeld van het culturele element is de taal die toen gebruikt werd. Een woord als 'neger' dat nu niet meer gebruikt wordt biedt bijvoorbeeld een ingang om het onderwerp vanuit het vakgebied taal te behandelen.
- Zo kun je een hele lijst maken van de relatie slavernij (geschiedenis) tot eigentijdse thema's die passen bij diverse (onderwijs)vakgebieden. Op die manier kun je handvatten vinden voor lessen, zoals wereldeconomie, globalisering, arbeidsmarkt c.q. vrije arbeid, wetgeving (slaven waren roerende goederen, geen mens), wie maakt eigenlijk wetten, onderdrukking vs. verzet, onderdrukking en identiteit, goed en slecht in de geschiedenis (iedereen wil bij de 'good guys' horen...), hoe komt een onderdrukkend systeem tot een einde, van en voor wie is geschiedenis en hoe ver weg is geschiedenis? Bij dit laatste hoort een belangrijke constatering: Geen enkel land heeft alleen maar 'good guys'. Dus omgaan met zwarte bladzijden hoort erbij.
- De commerciële industriële doelstelling van de westerse samenleving systeem is een onderscheidend element van transatlantische slavernij ten opzichte van oudere vormen van slavernij.
- Welvaart, iedereen profiteert van welvaart. Niet slechts zaak van de 'hoge heren'. Als je onderzoek doet naar de 'Slavery footprint' kom je o.a. in Rotterdam tegen dat er destijds ook door 'gewone' burgers geïnvesteerd werd door bredere deelname aandeelhouders dan men vaak denkt. Alex toonde een voorbeeld van de administratie van 'Plantage Somerszorg' uit 1769, hierbij waren 65 'gewone' Rotterdammers aandeelhouder. In die administratie kom je namen tegen als Baelde, Viruly, Hoppesteyn, Van der Sluijs etc. Ook zijn er voorbeelden te vinden van het leveren van goederen en diensten aan plantages door de middenstand.
- De vaststelling dat er weinig tekeningen, schilderijen en afbeeldingen zijn van hoe het er op de slavenschepen aan toe ging. Er zijn enkele afbeeldingen bekend die gemaakt zijn

door een Engelse scheepsarts en dat is alles. Men wilde de pijnlijke kanten van de slavenhandel toen al niet weten...

- Afbeelding 'Door of no return. (Zelfs de gevangenis is beter, want dan kun je ontsnappen of vrijgelaten worden).
- "Terminologie en naamgeving. Slaven kregen nieuwe namen, de eigen naam werd genegeerd. Wat doet dat met een mens? Je identiteit gaat verloren. Ook gaf de koloniale overheid diverse groepen namen, zoals de categorieën mulatten, mestiezen etc.
- Wat is het verhaal, deels dat van de onderdrukking en het wrede systeem, deels dat van leven dat voortgaat (in onderdrukking) d.w.z. de verdere sociale en culturele ontwikkeling.
- Niet iedereen in het westen was het eens met de slavernij en slavenhandel; Betje de Wolff was een bekende tegenstander, verder ook nog bekende figuren als Voltaire, duidelijk te constateren in een verhaal van zijn hand getiteld 'Candide, ou l'optimisme', waarin de hoofdpersoon een Surinaamse slaaf ontmoet.
- In Nederland vond in het jaar 1797 de eerste grondwetgevende vergadering plaats met het onderwerp afschaffing van de slavernij. Dit was ten tijde van de Bataafse Republiek. Dat voorstel is toen niet doorgezet. Dit voorstel was destijds voorbereid door de 'Commissie Pieter Vreede' .

2. De insteek van Aspha Bijnaar is vooral via het onderwerp 'Burgerschap'; een aspect waar in het onderwijs aandacht moet worden besteed binnen het curriculum. Aspha gebruikt bij haar verhaal een powerpointpresentatie met als titel 'Slavernij via burgerschap'.

Waarom het relevant en aantrekkelijk is om les te geven over het slavernijverleden en zijn hedendaagse erfenissen in het kader van hedendaagse burgerschapsontwikkeling & versterking in het Nederlands voortgezet onderwijs, en hoe dat aan te pakken?

Maatschappelijke relevantie

Waarom (erfenissen van) het slavernijverleden als aanknopingspunt voor burgerschapsontwikkeling?

- Omdat dit thema bij uitstek kan worden gebruikt om te laten zien hoe een democratische rechtstaat ontstaat vanuit een ultieme tegenstelling tussen recht en onrecht, waarvan iedereen erfgenaar is. *Het ideaal van de democratische rechtstaat is ontwikkeld als politiek alternatief in een tijd van extreme onderdrukking, onvrijheid en ongelijkheid: een absolute koning en de adel regeerden over de lagere standen, er was geen vrijheid van meningsuiting, geen godsdienstvrijheid. Er waren revoluties voor nodig om deze moderne ideeën tot werkelijkheid te brengen, onder meer in Frankrijk, Amerika en Haïti.*

- Erfenis slavernij aanknopingspunt voor burgerschapsontwikkeling: Omdat het bij uitstek een thema is waarmee je kunt uitleggen hoe gelijkheid werkt in een moderne natiestaat en waar dat vandaan komt (slavernij als de andere kant van de Verlichting). *Bijvoorbeeld aan de hand van artikel 1 van de Grondwet: het artikel geeft aan dat gelijke gevallen gelijk behandeld dienen te worden (gelijkheidsbeginsel) en dat discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook niet is toegestaan (discriminatieverbod). Het gelijkheidsbeginsel en het verbod van discriminatie behoren tot de meest fundamentele beginselen van onze rechtsorde. De slavernij stond hier haaks op: een slaaf is geen rechtssubject, maar object*

van recht. Bovendien werd de koloniale slavernij voor een deel gerechtvaardigd met het argument dat de Afrikaanse slaven tot een minderwaardig ras behoorden, dat van nature was voorbestemd tot slavenarbeid.

Burger: rechten en plichten, gelijke behandeling, stemrecht, vrije meningsuiting'.

Slaaf: geen autonomie, maar onderdanige gehoorzaamheid: alleen plichten, geen gelijke behandeling, geen stemrecht, geen vrije meningsuiting.

- Erfenis slavernij aanknopingspunt voor burgerschapsontwikkeling: Omdat het bij uitstek het thema is aan de hand waarvan je de problematiek van een nationale identiteit tegenover groeps- en individuele identiteit kunt bespreken. Of nog specifieker: een multi-etnische natie waarin nazaten van slavenhouders en slaafgemaakten zijn gaan samenleven¹) *bijvoorbeeld discussie over Sinterklaas, PVV stemmers e.a die stellen: is typisch Nederlandse traditie, immigranten moeten die respecteren. Caribische immigranten: Zwarte Piet getuigt van racisme, discriminerend tov zwarte Nederlanders, dus dat onderdeel van het nationale feest veranderen. Is het Sinterklaasfeest inderdaad een typische Nederlandse traditie? Is Zwarte Piet een racistisch element hierin of kunnen we dat anders zien? Moderne opvatting van burgerschap: niet afhankelijk van etnische identiteit, maar van gemeenschappelijke constitutie. De nationale geschiedschrijving moet daarom onpartijdig zijn ten opzichte van alle burgers: zo moeten ook de nadelen van de 'VOC mentaliteit' worden erkend.*
- Erfenis slavernij aanknopingspunt voor burgerschapsontwikkeling: Omdat er in de slavernij systemen van raciaal denken zijn ontstaan m.b.t. superioriteit en inferioriteit die nog steeds hun weerslag hebben in de inter-etnische verhoudingen in Nederland en daarbuiten. *De koloniale slavernij was gebaseerd op een racistische tegenstelling tussen de 'hogere' Europese beschaving en de 'primitieve' Afrikanen. De slaven en hun nakomelingen werden met die racistische ideologie geïndoctrineerd. Deze tegenstelling werkt nog steeds door op bewust en onbewust niveau (ook onder veel Caribische Nederlanders geldt: hoe lichter hoe beter). In Nederland wordt nog steeds veel gediscrimineerd op grond van huidskleur. Hogere werkloosheid onder nieuwkomers waaronder die met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond, arbeidsdiscriminatie, maatschappelijke achterstelling etc. Ik heb twee voorbeelden uit het nieuws. De vraag is of hier sprake is van raciaal denken? A). "Heb nog even gekeken, is niks'. Ten eerste een donker gekleurde (neger). En op zijn cv weinig ervaring met computers enz." Dat kreeg Jeffrey Koorndijk te lezen in een mailtje van een elektronicabedrijf in Arnhem naar aanleiding van een sollicitatie om stage te lopen bij het bedrijf. B) Paar weken daarna. Een student bedrijfseconomie uit Rotterdam wilde stage lopen bij een filiaal van de INGbank. Na een mailwisseling met ING-medewerkers over de datum van het gesprek, werd per ongeluk de volgende interne mail doorgestuurd: 'Die boef uit Curaçao wil misschien vanmiddag komen om 15.00 uur. Ben je dan in the house?' Net als student Koorndijk, heeft ook deze student aangifte gedaan wegens discriminatie. Zijn dit nu voorbeelden van raciaal denken of kunnen we dit anders verklaren?*
- Erfenis slavernij aanknopingspunt voor burgerschapsontwikkeling: Omdat in de slavernij hele nieuwe culturen zijn ontstaan die leerzame rolmodellen zijn voor hedendaagse processen van cultuurverandering o.i.v. interactie tussen verschillende groepsculturen. *Voorbeeld uit eigen onderzoek: Surinamers kennen vanouds onderling informeel spaarsysteem, kasmoni. Een soort spaar- en leensysteem onder vrienden, familie en kennissen en collega's die doorgaans worden geleid door vrouwen. Ik ken*

¹ Interessant en relevant hiervoor zullen de bevindingen zijn van het project 'Zwart & Wit' dat het Tropenmuseum aanbiedt in 2013-2014.

tallose kasmoni-netwerken waarin Turkse, Marokkaanse, Chinese en autochtoon Nederlandse collega's bv werkzaam in een grote schoolkantine of bejaardentehuis of in een fabriek samen met elkaar geld opzij zetten in een kasmoni. Omdat ze het een functioneel systeem vinden, dat hen ook nog wat oplevert. Is hier nu sprake van een nieuwe cultuur of speelt hier een ander proces?

- Erfenis slavernij aanknopingspunt voor burgerschapsontwikkeling: Omdat hedendaagse populaire cultuur in Nederland een directe link heeft met de culturen die in de slavernij zijn ontstaan (van (straat)taal t/m verschillende muziekstijlen t/m mode-uitingen). *Ik hoef hier volgens mij niet veel woorden aan vuil te maken. In veel hippe kringen tel je dubbel mee als je niet alleen hip bent, maar ook nog zwart. Culturele smaakmakers met roots in het slavernijverleden: Alain Clark, Katja Schuurman, Afro Jack en dj Chucky; de herwaardering van kroeshaar etc.*
- Erfenis slavernij aanknopingspunt voor burgerschapsontwikkeling: Omdat slavernij aan de basis stond van moderne urbane cultuur zoals massaal gebruik van suiker en koffie. Omdat dat nu nog steeds zo is: extreme arbeidsomstandigheden staan aan de basis van de urbane leefstijl van Nike en H&M en we daar eigenlijk voor wegkeken en kijken. *Ik verwerp het Nederlandse slavernijverleden, als ook moderne slavernij, maar kijk ik naar mezelf: liefhebber van chocolade, drager van modemerken als G-Star, gebruiker van mobiel ofwel iPhone.... Ben ik, zelfs ik nu ook zo iemand die wegkijkt?*
- Erfenis slavernij aanknopingspunt voor burgerschapsontwikkeling: Omdat we als samenleving hebben besloten dat we de slavernij en de afschaffing daarvan blijvend willen herdenken en het daarmee tot een van de ijkpunten op de kalender behoort, waaraan altijd gerefereerd kan worden. *Jaarlijkse ceremonie Amsterdam op 1 juli Nationale herdenking Nederlands slavernijverleden en erfenis. Met vertegenwoordiging van kabinet, parlement en gemeente, ambassadeurs in de Afrikaanse diaspora die kransen leggen.*

3. Korte presentatie Stadsarchief Rotterdam afdeling Educatie door Jacky Schouwenburg

Jacky Schouwenburg van de afdeling Educatie van het Stadsarchief Rotterdam presenteerde de mogelijkheden rondom het thema. Er zijn vele originele documenten bewaard gebleven die in het Stadsarchief bekeken kunnen worden. Allerlei administratieve documenten die werden bijgehouden in het kader van de slavenhandel, de bevoorrading van de plantages en de investeringen die door Rotterdamse burgers werden gedaan in de plantages als belegging. Ook is veel materiaal gedigitaliseerd en te vinden op de website van het Stadsarchief. Voor meer informatie over de mogelijkheden (ook op maat) kunnen scholen contact opnemen met het Stadsarchief Rotterdam via de website www.gemeentearchief.rotterdam.nl of via [j.schouwenburg 'at' rotterdam.nl](mailto:j.schouwenburg@at.rotterdam.nl).

4. Na de presentaties volgde een geanimeerde discussie met de aanwezige docenten. Een kleine bloemlezing van de besproken punten:

Tips:

- De verschillende vormen van slavernij vergelijken met de leerlingen.
- Lessen in en of over de ISK (Internationale Schakelklassen VO voor leerlingen die sinds kort in Nederland verblijven). Via deze insteek kan de relatie gemakkelijk gelegd worden

met actuele geschiedenis van vluchten, ellende, persoonlijke verhalen ruimte bieden. Verhalen van onvrijheid.

- Begeleiding jongeren en ouders. Zorg gerelateerd, er zitten relaties in met identiteitsvraagstukken en identiteitsmisvorming.
- Ook aandacht bieden aan de periode voorafgaand aan slavernij, aandacht voor de Afrikaanse geschiedenis. Boek dat gebruikt kan worden is getiteld 'Gezegend en vervloekt' en handelt over de geschiedenis van de zwarte beschaving.
- Kijk verder dan de 'beperkte' canon van de Nederlandse geschiedenis. De gebruikte methodes besteden te weinig aandacht aan het onderwerp en vaak te afstandelijk en te 'arty'; veelal gebaseerd op de schilderijen en kunst uit die periode. De 'gouden eeuw' staat centraal, weinig aandacht voor de zwarte bladzijden. Probeer de menselijke maat hierin aan te brengen. Hoe was de beleving van de slaven zelf, de handelaren, de eigenaren en de op afstand profiterende burgers? Tip hierbij de Alex van Stipriaan: Gebruik het boek 'Van het slavenschip en de gesel' van Elmer Kolfin hierbij.
- Gebruik de werkvorm 'discussie'; o.a. met als ingang de basis en oorzaak van rijkdom in west europa. Er wordt vaak gesteld dat de oorzaak vooral lag in de 'moedernegotie', de lucratieve handel met de landen rondom de Oostzee. Is dat zo? Of wordt zo nog steeds de slavenhandel en –inzet gebagatelliseerd. Discussie tussen historici over de opbrengsten van de WIC?
- Het Rijksmuseum heeft een goede lesbrieff over een schilderij met een plantage.
- Geschiedenis is meerstemmig. Kijk dus naar enthousiasme voor persoonlijke deel verhalen (Alex).
- Surinamedag organiseren. Met meerdere vakken. Aandacht voor culturele diversiteit van Suriname. (Akkermans)
- Er zijn goede ervaringen met het Ninsee, o.a. documentatie en materialen die te gebruiken zijn (Peggy). (Red.: Ninsee staat voor 'Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis')
- Het Ninsee heeft te maken met bezuinigingen, maar er wordt doorgestart. Zie ook www.ninsee.nl en www.slavernijenjij.nl (Aspha).
- Sinterklaas en Zwarte Piet, hoe hiermee om te gaan op school? Voorbeelden die naar voren kwamen zijn: 'Zwartepietendiscussie, in de klas, werd bijna oorlog. Doe ik nooit meer!' en 'Ouders die kinderen geen sinterklaas willen laten vieren'. In ieder geval bespreekbaar maken, maar je niet laten overvallen en e.e.a. goed voorbereiden.
- Een andere aanwezige docent had de zwarte piet discussie methodisch aangepakt, om emotie af te leiden had hij er een roldiscussie c.q. debat van gemaakt. De klas indelen in voor- en tegenstanders (los van hoe de leerling er persoonlijk tegenaankijkt), waardoor je als leerling je moet verdiepen in de argumenten voor en tegen en vanuit de 'opgelegde rol' deelneemt aan het debat. Het leren om in de 'huid' van de ander te kruipen en ook andere perspectieven te zien is een leeraspect, evenals het leren spreken en luisteren naar elkaar in debatvorm. Een dergelijk onderwerp leent zich daar goed voor, door de klas zelf in te delen reduceer je als docent ook de spanning.
- Als docent moet je eigenlijk nooit weglopen. Als er een kennisvraag is, jongeren concreet achtergrondinfo laten opzoeken en met elkaar laten delen en als leermoment benutten (Alex). Dan wordt de discussie ook genuanceerder. Vaak is er gebrek aan kennis en wordt 'zomaar' gediscussieerd.
- Theaterdocenten inschakelen op school. Voorstel, rollen omdraaien.
- Niet alleen slaven als slachtoffer laten zien en bespreken, maar ook aandacht besteden aan de verzetsrol van slaven. Er zijn opstanden geweest en er zijn helden die de vrijheid bevochten hebben.

Discussiepunten:

- Perspectief van jongere. Wat zou een kind willen horen? Wat moet je vertellen, volgens canon, wat is je extra? Dilemma als docent. Hoe weet je zeker dat jouw methode geen racisme aanwakkert?
- Interesse bij jongeren is zeker aanwezig. Boeken zijn aanwezig met allerlei linkjes. Keuze voor zoektocht achter straattaal.
- Dilemma. Je hebt max drie lessen. Hoe maak je keuzes? Je kan heel confronterend beginnen maar werkt dat?
- Er was ook discussie in de groep over de juiste terminologie. Zo kwam het begrip 'afrikaanse holocaust' aan de orde; dit vond men in de groep geen verstandige aanduiding van de slavenperiode in de geschiedenis.
- Vraag hebben docenten angst voor lesgeven over dit onderwerp? (Onderzoekster Hogeschool van Amsterdam)

Vragen/suggesties:

- Slavernijmonument. Scholen willen iets met het monument. Zoeken informatie. Inmiddels is bij het monument een bordje met achtergrondinformatie geplaatst. Maar er is meer nodig. Suggestie voor Gedeeld Verleden, Gedeelde Toekomst?
- Organisch onderwijs. Combineren verschillende vakgebieden rondom dit thema (geschiedenis, economie, maatschappijleer etc.). Waar is behoefte aan? Versus druk van programma.
- Wat doe je met collegadocenten?
- Wat mis je qua methode in de klas? Materiaal en methodes die je kunt gebruiken.
- De Keti Koti 1-7 herdenking en viering relatief onbekend? Bepleit nationale vrije dag. Op de werkvloer discussie bij nemen van vrije dagen.

En hoe nu verder?

Het is de bedoeling om de informatie met delen en dit te blijven doen. De volgende afspraken worden gemaakt:

- Titels van boeken en andere materialen via de e-mail doorgeven naar de organisatoren van deze bijeenkomst (kan naar bureausauer 'at' hotmail.com)
- Het verslag van deze bijeenkomst delen via de website www.ketikotirotterdam.nl en via de social media connecties van de deelnemers aan deze bijeenkomst
- Alle informatie die we verzamelen op deze manier ook weer delen met het Ninsee.
- Artikelen laten plaatsen in Kleio en binnen relevante LinkedIn groepen.

5. Keti Koti Festival Rotterdam

Wim Reijnierse, een van de leden van de stichting Gedeeld Verleden, Gedeelde Toekomst geeft in het kort wat informatie over het doel van de stichting en de activiteiten. Vorig jaar is er een folder verspreid onder scholen ter gelegenheid van het monument dat in de zomer 2013 werd onthuld. In de folder wordt hier aandacht voor gevraagd en gaat het o.a. over de betekenis van het onderwerp slavernijverleden in relatie tot het onderwijs. Ook wordt een overzicht verspreid met de geplande activiteiten in het kader van het Keti Koti Festival 2014 in Rotterdam.

(Red.: Inmiddels is ook de speciale website in de lucht: www.ketikotirotterdam.nl)

Na deze bijdrage dankt Koert iedereen voor de aanwezigheid en betrokkenheid bij het onderwerp, de verschillende sprekers en nogmaals de mensen van de school Wolfert Tweetalig voor hun belangeloze in de vorm van het beschikbaar stellen van de zaal en het verzorgen van de catering. Daarna wordt de bijeenkomst afgesloten en konden de aanwezigen genieten van een hapje, drankje en een cocktail van Caraïbische en Afrikaanse muziek op vinyl verzorgd door Koert Sauer van Freestyle Party Machine.

De organisatoren van de docentenbijeenkomst
(vlnr) Koert Sauer, Shery Apostel en Wim Reijnierse)